बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति, २०८२

सिरहा नगरपालिका

सिरहा, मधेश प्रदेश, नेपाल

प्रकाशन

बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति, २०८२

प्रकाशक

सिरहा नगरपालिका

सिरहा

प्रकाशन मिति

२०८२ असार

सर्वाधिकार

प्रकाशकमा

सल्लाहकार

नगर प्रमुख श्री डा. नवीन कुमार यादव

उपप्रमुख श्री बबिता कुमारी साह

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मो.इद्रिश राईन

तयारकर्ता

काशीन्द्र प्रसाद यादव

सम्पादन

अमरेन्द्र कुमार यादव

नगर प्रमुखको मन्तव्य

सबै समुदायमा बालबालिका, आमाबाबु, ज्येष्ठनागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बिरामी, अशक्तहरु रहेका हुन्छन् । त्यस्ता व्यक्तिहरुको रेखदेख र संरक्षण गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हो । तर त्यस्ता व्यक्तिहरुको आवश्यकता र समस्याहरु पनि फरक फरक हुन्छन् । रेखदेख र संरक्षण गर्ने नीति, नियम र विधि पनि फरक फरक हुन्छन् । त्यसैले सिरहा नगरपालिकाले त्यस्ता व्यक्तिहरुको संरक्षण र विकासका लागि फरक फरक नीति, नियम र कार्यमहरु ल्याउने गरेको छ । यो रणनीति चाहिँ समुदायमा रहेका बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाको संरक्षण र विकासका लागि ल्याइएको रणनीतिक योजना हो ।

त्यसैले हरेक घरपरिवार र समुदायको विकासमा यस प्रकारका बालिकाहरुको योगदानले महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह हुने हुँदा उनीहरुको शैक्षिक विकासका लागि सिरहा नगरपालिकाले शैक्षिक सामग्रीहरुको वितरण, छात्रवृत्तिको व्यवस्था, सहायक सामग्रीको वितरण, आर्थिक सहायता जस्ता विभिन्न प्रकारका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ । नगरपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरुमा बालिकाको शिक्षाका लागि हरेक वर्ष विभिन्न प्रकारका नीतिहरु ल्याउने गरेको छ । नगरपालिकामा सहकार्य गर्न आउने साझेदार संस्था र सहयोगी हातहरुलाई स्वागत गर्ने गरिएको छ । यस्तै कोशिशहरुमध्ये बालिका, अपाङ्गता भएका बालिका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाहरुको शैक्षिक विकासका लागि हाम्रो सिरहा नगरपालिकाले एउटा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाहरुको समावेशी शिक्षा रणनीति पनि एउटा नयाँ योजना हो । यस रणनीतिक योजनाले बालिकाहरुको विकास र बाल अधिकारको संरक्षण र विकासमा दूरगामी महत्त्वको मार्गदर्शन प्रदान गर्ने विश्वास गर्दछु ।

सिरहा नगरपालिकाले निर्माण गरेको यस रणनीतिक योजनाले राखेको सोच र उद्देश्यहरुलाई कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने बजेट तथा कार्यक्रम ल्याउने प्रतितिबद्धता व्यक्त गर्दछु । साथै यसको निर्माण कार्यमा जुट्नुहुने सबै साझेदार सङ्घ संस्था र विद्वत्वर्गहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

नगर प्रमुख
सिरहा नगरपालिका
सिरहा

उपप्रमुखको मन्तव्य

महिलाहरु समुदायको जनसङ्ख्यामा आधा क्षेत्र ओगटने समुदाय हुन् । त्यसमा पनि बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाहरु विशेष हेरचाह गर्नु पर्ने वर्गहरु हुन् । त्यसैले बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाहरुका लागि नगरपालिकाले विशेष प्रकारको समावेशी योजना र कार्यक्रम ल्याउनु पर्छ भन्ने हाम्रो नीति छ ।

यस प्रकारको समावेशी योजनालाई कार्यान्वयन गर्न हाम्रो नगरपालिकामा महिला जनप्रतिनिधिहरु हुनुहुन्छ । न्यायिक समिति छ, सामाजिक विकास समिति छ । नगरपालिकाका विभिन्न समितिहरुमा महिलाहरुको प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने अनिवार्य व्यवस्था छ । बालिका सञ्जाल छ । महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा छ । महिला कर्मचारीहरु छन् । स्वास्थ्य शाखामा महिला स्वास्थ्यकर्मीहरु छन् । विद्यालयमा महिला शिक्षकहरु छन्, बालक्लबहरु छन् । यसरी नगरपालिकाका विभिन्न संयन्त्र र संस्थाहरुमा महिलाहरुको सहभागिता रहेको छ । यी सबै संयन्त्र र संस्थाको साझा प्रयासले बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाहरुका लागि धेरै कामहरु गर्न सकिन्छ ।

सिरहा नगरपालिकाले तयार गरेको बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकाको समावेशी शिक्षाको रणनीतिले हाम्रो नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकालाई शैक्षिक विकासको अवसर प्रदान गर्न अवश्य पनि बाटो देखाउने छ भन्ने विश्वास गर्दछु । यसको कार्यान्वयनमा पनि विशेष ध्यान दिनेछु भन्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

अन्तमा, यस बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकाको समावेशी शिक्षाको रणनीतिको निर्माणमा संलग्न रहनुभएका सबैको योगदानको प्रशंसा गर्दछु ।

उपप्रमुख
सिरहा नगरपालिका
सिरहा

विषयसूची

क्र.सं.	विषयवस्तु	पृष्ठ
१	**परिच्छेद एक - परिचय**	
२	१.१ भौगोलिक पृष्ठभूमि	
३	१.२ शैक्षिक पृष्ठभूमि	
४	१.३ समस्या र चुनौती	
५	१.४ आवश्यकता	
६	१.५ दृष्टिकोण, सिद्धान्त र मान्यता	
७	१.६ विद्यालय सुधार योजनामा अनुकूलन	
८	**परिच्छेद दुई- दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र प्राथमिकता**	
९	२.१ सोच	
१०	२.२ ध्येय	
११	२.३ उद्देश्य र रणनीति	
१२	**परिच्छेद तीन- संयन्त्र संरचना र कार्यविवरण**	
१३	३.१ संयन्त्र संरचना नीति र कार्यविवरण	
१४	**परिच्छेद चार- स्थानीय तहमा बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीतिको कार्यान्वयन योजना र अनुगमन**	
१५	४.१ कार्यान्वयन तथा अनुगमन कार्ययोजना	
१६	**परिच्छेद चार- वित्तीय स्रोत पहिचान, व्यवस्थापन तथा जोखिम व्यवस्थापन**	
१७	४.१ स्रोत पहिचान	
१८	४.२ वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन	
१९	४.३ वित्तीय जोखिम अनुमान र व्यवस्थापन	
२०	४.३.१ वित्तीय जोखिम अनुमान	
२१	४.४.२ वित्तीय जोखिम व्यवस्थापन	

परिच्छेद एक - परिचय

१.१ भौगोलिक पृष्ठभूमि

सिरहा नगरपालिका, प्रदेश नं.२, सिरहा जिल्लाको सिरहा न.पा.,राष्ट्रिय लोकमार्ग चोहर्वा देखि १२ कि.मि. दक्षिणको दूरीमा सिरहा जिल्लाको दक्षिण भागमा अवस्थित छ। भौगोलिक हिसाबमा २५ डिग्री ३५ मिनेट १८ सेकेन्ड उत्तर देखि २६ डिग्री ४२ मिनेट ५३ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांश र ८६ डिग्री ८ मिनेट ४७ सेकेन्ड पुर्व देखि ८६ डिग्री १६ मिनेट १७ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ। यो नगरपालिका सामुन्द्रिक सतह देखी करिब १०० मिटरको उचाईमा अवस्थित रहेको छ। यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ९४.२ व.कि.मी. रहेको छ।

सिरहा जिल्लाको सदरमुकाम रहेको सिरहा नगरपालिकामा २२ वटा वडा रहेका छन्। यो नगरपालिका स्थानीय तह पुन: संरचनाका क्रममा वि. स. २०७३ सालमा साविक सिरहा नगरपालिका, लगडी गदियानी गाविस, लक्ष्मीनियाँ गाविस, सन्हैठा गाविस, लगडीगोठ गाविस, र हकपारा गाविस मिलेर बनेको हो। यो क्षेत्र संघिय संसद्को निर्वाचन प्रयोजनका लागि तय भएको ४ वटा निर्वाचन क्षेत्र मध्ये ३ न. क्षेत्र र प्रदेश सभाका लागि ३ (ख) अन्तर्गत रहेको छ। यस नगरपालिकाको पूर्वमा औरही गाउँपालिका र अर्नामा गाउँपालिका रहेको छ भने दक्षिणमा मित्र राष्ट्र भारत, पश्चिममा धनुषा जिल्ला, र उत्तरमा कल्याणपुर नगरपालिका र बिष्णुपुर गाउँपालिका रहेका छन्।

एतिहासिक हिसाबले यस स्थानको नाम ”सिरहा” रहेको सम्वन्धमा विभिन्न किंबदन्ती तथा भनाईहरु रहेका छन्। धैरै वर्ष पहिले यहाँका राजा “सल्हेस” ज्यादै आदर्श ब्यक्तित्व भएका र सवैलाई सहयोग गर्ने, र सहारा (आश्रय) दिने भएकाले भारतबाट ब्यापार गर्न आउने ब्यापारीहरु जङ्गलै जङ्गल भएको यस ठाँउलाई ”सहारा” भन्दा भन्दै अपभ्रंस भएर ”सिरहा” भएको एउटा किंबदन्ती रहेको छ। यस्तै अर्को किम्वदन्ती अनुसार यस ठाँउमा जङ्गल भएको र स्थानीय भाषामा रुखका जरालाई ”शिर” भनिने हुँदा जरै जरा भएको ठाँउलाई ”शिर” (शिरा) भन्दाभन्दै अपभ्रंश भएर ”सिरहा” भएको भन्ने भनाई पनि रहेको छ।

नेपाल अधिराज्यकै दोश्रो विद्यालयको रुपमा वि.सं. १९७२ (सन् १९५५) मा राणा प्रधानमन्त्री चन्द्रशमशेरले सिरहामा ”चन्द्र मिडिल स्कूल” खोलेका थिए, जुन अहिले चन्द्र माध्यमिक विद्यालयको नामबाट निरन्तर रुपमा माध्यामिक तहको शिक्षा उपलब्ध गराउँदै आएको छ।

यस न.पा.को कुल क्षेत्रफल ९४.२० वर्ग कि.मि. र कुल जनसंख्या ९८३९३ रहेको छ। साथै यस पालिकामा २२ वटा वडाहरु रहेका छन्। ति वडाहरु मध्ये १० वटा वडा सहर बजार क्षेत्र र बाँकी १२ वटा वडा गाउँ क्षेत्रमा रहेका छन्। यि क्षेत्रहरुमा गरिब, दलित र अल्पसंख्यकहरुको वस्तिहरु रहेको तथा शिक्षाको पारिलो घामबाट टाढा रहेकोले ति वस्तिहरुमा शिक्षाको पारिलो घाम पु¥याउने लक्ष्य यो न.पा.ले लिएको छ। सिरहा नगरपालिका ७५३ वटा स्थानीय तह मध्येको एक स्थानीय तह हो। यस नगरपालिकाको मुख्य कृषि उत्पादन धान, गहु, आलु, गोलभेडा, उखु, तेलहन, दलहन, तरकारी बाली, लगायत फलफुलको रुपमा आँप, लिच्ची, केरा आदि रहेका छन्।

धार्मिक दृष्टिकोणले यस नगरपालिका भित्र सलहेश मन्दिर वडा नं. ७, सारस्वरनाथ महादेव मन्दिर वडा नं. १२ मा अवस्थित रहेका छन् साथै विभिन्न गाउँ टोलमा हिन्दु धर्मावलम्बीहरुका लागि मठ मन्दिरहरु तथा मुस्लिम धर्मावलम्बीहरुका लागि मस्जीद रहेका छन्।

१.२ शैक्षिक पृष्ठभूमि

शैक्षिक दृष्टिकोणले यस नगरपालिका भित्र जम्मा ५१ वटा सामुदायिक, ४८ वटा संस्थागत विद्यालय, १५ वटा मदरसा र ५ वटा सामुदायिक सिकाइकेन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्। विद्यालयवाट प्राप्त तथ्यांकको आधारमा ती विद्यालयहरुमा शै.स. २०८१ मा

सामुदायिक विद्यालय तर्फ छात्रा १०,०३० र छात्र १०,२३० गरी जम्मा २०,२६० विद्यार्थीहरु अध्ययनरत रहेका छन् । २०७८ को नगरपालिकाको सर्भे अनुसार यस नगरपालिकाको जम्मा जनसंख्या ९५,४१० मध्ये महिला ४८,६५७ र पुरुष ५१,०५७ रहेका छन् भन्ने यहाँ विभिन्न धर्मालम्बीहरु, विभिन्न जातजातिहरु एक आपसमा सहयोग र समझदारीका हिसाबबाट आवद्ध भई बसेका छन ।

१.३ समस्या र चुनौती

सिरहा नगरपालिकामा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाको समावेशी शिक्षालाई कार्यान्वयन गर्नका लागि केही चुनौतीहरु रहेका छन् । यसको पहिलो चुनौती भनेको हाम्रो पालिकाको कतिपय समुदायमा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकालाई हेर्ने दृष्टिकोण पुरानो छ । समुदायका कतिपय मानिसहरु बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाको समुचित शैक्षिक विकास गर्ने विषयमा त्यति ध्यान दिँदैनन् ।

सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकारमा रहेका प्रशासनिक निकायहरुबाट साथ सहयोग समर्थन नहुँदा पनि बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाको समावेशी शिक्षा सम्बन्धी नवप्रवर्तनात्मक कार्य गर्न कठिनाइ हुने गरेको छ । यस्ता विषयमा गरिने कार्यहरुमा समुदायका सरोकारवालाहरुबाट बारम्बार राखिने जिज्ञासा, प्रशासनिक शाखाहरुबाट माग गरिने नीतिगत र कानूनी आधार, न्यायिक र अर्धन्यायिक निकायमा उठाउने गरिएका प्रश्न र तिनको निरुपण गर्न गर्नुपर्ने कसरतले पनि समावेशी शिक्षाका नीति कार्यक्रमलाई व्यावहारिक रुपमा समयमै निर्णय गर्न र कार्यन्वयन गर्न सम्बन्धित शाखा र विद्यालयहरु ढिलासुस्ती गर्छन् । एक त नीति नियम र कानूनकै अभाव छ, अर्को तिर भएका कानून पनि अद्यावधिक र समकालिन छैनन् ।

विद्यालयमा पनि पर्याप्त भौतिक सुविधा छैन, शिक्षक लगायतका मानवस्रोतको कमी छ, शैक्षिक सामग्री र सहायक उपकरणहरुको कमी छ । स्थानीय आवश्यकता अनुसार विद्यालयमा पढाइ हुने विषयका पाठ, अभ्यास र परियोजना कार्यहरुलाई बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाको लागि उपयुक्त हुनेगरी अनुकूलन गर्न कठिन छ । शिक्षकका लागि समेत पर्याप्त तालिमको व्यवस्था छैन । एक पटक तालिम लिएका शिक्षकले समावेशी शिक्षा विषयमा आएका नयाँ विधि, प्रविधिहरुका बारेमा पुनर्ताजगी तालिम पाउन सकेका छैनन् ।

आन्तरिक मूल्याङ्कन विधि र परीक्षाहरुमा एउटै प्रकारको प्रश्नपत्र र जाँचको प्रयोग गरिन्छ, लगभग एकै प्रकारको रुब्रिक्स प्रयोग गरिन्छ । विद्यालय र शिक्षकले पनि यस विषयलाई शैक्षिक मुद्दा र समस्याका रुपमा बहस पैरवी गर्न सकेको देखिँदैन । यस्ता मुद्दाहरु केही खास खास अवसर र कार्यक्रमहरुमा सरकारी र गैहसरकारी सङ्घसंस्था र निकायहरुले उठाउँछन् र प्रसङ्ग सकिएपछि त्यतिकै हराउँछन् ।

त्यसैले बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाको समावेशी शिक्षाका लागि माथि भनिएजस्ता चुनौतीहरुको सम्बोधन हुन आवश्यक छ ।

१.४ आवश्यकता

सिरहा नगरपालिकामा रहेका बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकालाई समता र समानतामा आधारित शिक्षा प्रदान गर्नका लागि यस प्रकारको शैक्षिक रणनीतिको आवश्यकता गरिएको हो । समुदायमा त्यस्ता बालिकाहरुको विविधता र शैक्षिक आवश्यकतालाई स्वीकार गर्न, सम्मानजनक तरिकाले शैक्षिक हक अधिकार दिलाउन, आन्तरिक द्वन्द्व र मनमुटाव कम गरी सामुदायिक एकता र सद्भावको विकास गर्न समावेशी शिक्षा रणनीतिको विकास गर्न आवश्यक छ । सिरहा नगरपालिकाका र सङ्घसंस्थाका जनप्रतिनिधि, राजनीतिक पदाधिकारी, कर्मचारी, शिक्षक, प्रशिक्षक, स्रोतशिक्षक, सामाजिक अभियन्ता, सरोकारवालाहरु सबैलाई प्रेरित गर्नका लागि यस्तो शिक्षा रणनीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ ।

१.५ दृष्टिकोण, सिद्धान्त र मान्यता

बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाका शैक्षिक अधिकार र अवसरका विषयलाई समस्याका रुपमा लिने र समस्या मात्र औंल्याउने, उनीहरुको क्षमता र सम्भावनाप्रति ध्यान नदिने, त्यस्तो समूहका बालिकाको शैक्षिक सहभागिताका विषयमा आउने समस्या र चुनौतीप्रति चासो कम राख्ने, त्यसमा उनीहरुकै दोष बढी देखाउने र सिकाइको

अवसरबाट वञ्चित गराउने प्रवृत्तिलाई बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकाको समावेशी शिक्षा रणनीतिले परम्परागत र रुढिवादी सोच ठान्छ । त्यस्ता बालबालिकाहरुको आवश्यकता, चाहना र क्षमताको पहिचान गर्ने, उनीहरुको विविध सांस्कृतिक परिवेशलाई प्रोत्साहन गर्ने, सिकाइ क्रियाकलापमा उनीहरुलाई समान रुपमा सहभागिता गराउने र त्यसका लागि विद्यालयलाई कार्यमूलक सहयोग गर्ने नीति र कार्यक्रमलाई आधुनिक दृष्टिकोण मान्छ ।

सिरहा नगरपालिकाको बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाका लागि विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच, विद्यालय शिक्षाका गतिविधिहरुमा पूर्ण सहभागिता, उनीहरुको विशेष आवश्यकता र फरक क्षमतालाई विविधताको रुपमा स्वीकार गर्छ र समावेशी शिक्षाको सिद्धान्तका रुपमा सम्मान गर्छ ।

सबै बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकालाई आफू रहेकै समुदायमा शिक्षा पाउने अधिकार छ । सबै बालिकाले सिक्न सक्छन् । समावेशी शिक्षालाई सम्मान गर्ने समुदायमा स्थानीय संलग्नता र स्वामित्वको भावना हुनुपर्छ । बालिकाका लैङ्गिक, जातजातिगत, भाषिक, अपाङ्गता सम्बन्धी विविधतालाई सम्बोधन गर्नुपर्छ र बाँच्न पाउने, संरक्षित हुन पाउने, सहभागी हुन पाउने र विकास गर्न पाउने अधिकारलाई सम्बोधन गर्नुपर्छ । शैक्षिक संरचना, प्रणाली र पठनपाठन विधिहरु त्यस्ता बालिकाको आवश्यकता सुहाउँदो हुनुपर्दछ । यस शिक्षा रणनीति समुदायलाई अभिवृद्धि गर्ने एक फराकिलो रणनीतिको एक अंश हो । यसले सँगै बसौँ र एक अर्काबाट सिकौँ भन्ने मान्यतामा जोड दिनुपर्छ । यसलाई बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाको समावेशी शिक्षा रणनीतिको मान्यताका रुपमा लिन्छ ।

१.६ विद्यालय सुधार योजनामा अनुकूलन

सिरहा नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका सबै विद्यालयले आफूले बनाउने विद्यालय सुधार योजनाको परिस्थिति र अवस्था विश्लेषण खण्डमा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकाकाको सामाजिक र शैक्षिक अवस्था झल्काउने तथ्याङ्कहरु समावेश गर्नुपर्ने छ । विद्यालयको दूरदृष्टि बनाउँदा समावेशी सोच राख्नु पर्नेछ । योजनका शैक्षिक उद्देश्यहरुले समावेशी शिक्षाका सिद्धान्तलाई सम्बोधन गर्नुपर्नेछ । योजना निर्माणका क्रममा विद्यालयको शैक्षिक आवश्यकता पहिचान र प्राथमिकीकरण गर्दा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको आवश्यकतालाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ । बालिका र अपाङ्गता भएका बालिकाको शैक्षिक आवश्यकता पूरा गर्ने लक्ष्यहरु निर्धारण गर्नुपर्नेछ । विद्यालयका शैक्षिक कार्यकलापहरु विकास गर्दा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकाका लागि विद्यालयले गर्नुपर्ने कार्यहरुको सूची तयार गर्नुपर्नेछ । नगरपालिका, वडाकार्यालय र विद्यालयले शैक्षिक योजना र नीतिमा बजेट अनुमान गर्दा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत बालिकाहरुको शैक्षिक आवश्यकता र अपाङ्गता मैत्री भौतिक संरचनाका लागि कार्यक्रम शीर्षक र अनुमानित बजेट उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद दुई- दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र प्राथमिकता

२.१ सोच

लैङ्गिक, समतामूलक र समावेशी शिक्षा: समान, सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चतता ।

२.२ ध्येय

समान, सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षाका लागि बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायको पहुँच, सहभागिता र उच्च सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्न मार्ग दर्शन प्रदान गर्नु ।

२.३ उद्देश्य र रणनीति

उद्देश्य २.३.१ बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालिकालाई पहुँच योग्य, सुरक्षित र संरक्षित वातावरणयुक्त समावेशी विद्यालय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने ।

रणनीति २.३.१.१ स्थानीय तहको शिक्षा सम्बन्धी आवधिक योजना तथा वार्षिक कार्यक्रमबाट बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालिकाका आवश्यकता र समस्यालाई सम्बोधन गर्ने ।

रणनीति २.३.१.२ विद्यालय र शैक्षिक संस्थाहरुमा अवरोधमुक्त, सुरक्षित र समावेशी भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

रणनीति २.३.१.३ शैक्षिक सुपरिवेक्षण, अनुगमन र मूल्याङ्कन नीतिमा बालिका शिक्षा, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालिकाहरुको समावेशी शिक्षाको उद्देश्य, रणनीति र कार्यक्रम समावेश हुने गरी परिमार्जन गर्ने ।

रणनीति २.३.१.४ विद्यालयको शैक्षिक पठनपाठन र मूल्याङ्कन नीतिलाई बालिका, अपाङ्गतामैत्री र समावेशी बनाउने ।

उद्देश्य २.३.२ बालिकामैत्री, लैङ्गिक र समावेशी उपागममा आधारित स्थानीय तहको शिक्षा योजना, नीति र कार्यविधि निर्माण गर्ने ।

रणनीति २.३.२.१ योजना र नीति निर्माणमा सुविधाविहीन समुदायमा पर्ने अपाङ्गता भएका, तेस्रो लिङ्गी, आर्थिक रुपले विपन्न, दलित, सीमान्तकृत समुदायका बालबालिका लगायतको लक्षित समूहको सहभागिता हासिल गर्ने ।

रणनीति २.३.२.२ स्थानीय तहको बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिका लागि शिक्षा कार्यविधि निर्माण गर्ने ।

रणनीति २.३.२.३ विद्यालय शिक्षालाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

रणनीति २.३.२.४ पालिका स्तरीय शिक्षा योजनामा लैङ्गिक संवेदनशीलता, लैगिक समता, लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण, लैङ्गिक शिक्षण विषयका रणनीतिहरु समावेश गर्ने ।

रणनीति २.३.२.५ विद्यालयका बालिका र छात्राहरु बढी लाभान्वित हुने शैक्षिक योजना र नीतिहरु तय गर्ने ।

रणनीति २.३.२.६ योजना र कार्यक्रमहरुलाई वितरणात्मक न्याय र समतामा आधारित बनाउने ।

रणनीति २.३.२.७ स्थानीय तहको शिक्षा योजनामा सम्बन्धी स्थानीय तहको क्षमता विकास गर्ने ।

उद्देश्य २.३.३ स्थानीय तह र विद्यालयमा बालिका तथा समावेशी शिक्षासम्बन्धी सञ्जाल गठन, पुनर्गठन गर्ने ।

रणनीति २.३.३.१ स्थानीय तह, वडा सरकार र विद्यालयमा गठन हुने विभिन्न समितिहरुमा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका महिलाको प्रतिनिधत्व हुने व्यवस्था गर्ने ।

रणनीति २.३.३.२ बालिका तथा समावेशी शिक्षा र सीमान्तकृत समुदायको हीत हुने नीतिको पक्ष र नीति कार्यान्वयनमा पैरवी गर्ने क्षमता विकास गर्ने ।

रणनीति २.३.३.३ बालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सुविधा विहीन समुदायलाई सशक्तीकरण गर्ने नीति र कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

रणनीति २.३.३.४ बालिका, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालिकाको विद्यालय शिक्षामा भर्ना दर, उपस्थिति दर, सह तथा अतिरिक्त क्रियाकलापमा सहभागिता दर, कक्षामा टिकाउ दर र सिकाइ उपलब्धिको दर जस्ता समावेशी शैक्षिक सूचकलाई शिक्षा योजनामा समावेश गर्ने ।

उद्देश्य २.३.४ बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्न सहजीकरण गर्ने ।

रणनीति २.३.४.१ स्थानीय सरकारले परीक्षाको नतिजा सुधारका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न विद्यालयलाई आर्थिक सहायता र तालिमको व्यवस्था गर्ने ।

रणनीति २.३.४.२ विद्यालयमा सञ्चालन अवस्था (विद्यालयमा पठनपाठन हुने दिन, विद्यार्थी उपस्थिति र शिक्षक उपस्थिति) वृद्धि गर्ने।

रणनीति २.३.३.३ पालिकास्तरीय सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने गराउने।

रणनीति २.३.४.४ परीक्षा व्यवस्थापन र मूल्याङ्कनका साधनहरुलाई अपाङ्गतामैत्री बनाउने।

उद्देश्य २.३.५ बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको शिक्षाको बारेमा सचेतीकरण गर्ने।

रणनीति २.३.५.१ बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको शिक्षाबारेमा प्रबोधीकरण गर्ने।

रणनीति २.३.५.२ बालिका सञ्जाल, बालक्लब, स्काउट, जुनियर रेडक्रस आदिको गठन गर्ने र क्षमता विकास तालिम प्रदान गर्ने।

रणनीति २.३.५.३ अभिभावकको संलग्नता र भूमिका विषयमा अभिभावक शिक्षाका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।

रणनीति २.३.५.४ पुस्तक, ब्रोस्योर, पर्चा, घरमा राखिने भित्तेपात्रो आदि सामग्रीको प्रकाशन गर्ने।

रणनीति २.३.५.५ गाउँ, टोल, चोक र सार्वजनिक स्थलहरुमा ब्यानर र साइनबोर्डहरु प्रदर्शन गर्ने।

रणनीति २.३.५.६ स्थानीय एफएम रेडियोहरुबाट सन्देश, नारा, अनुरोध आदि प्रसारण गर्ने।

रणनीति २.३.५.७ सामाजिक सञ्जालहरुमार्फत् छोटो भिडियो क्लिप, जानकारी आदि प्रचार-प्रसार गर्ने।

उद्देश्य २.३.६ बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि समन्वय र सहजीकरण गर्ने।

रणनीति २.३.६.१ पालिका र वडास्तरीय समितिहरुको बैठकमा बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको शिक्षाको लागि देखापरेका समस्या र समाधनका उपायहरुका बारेमा छलफल गर्ने।

रणनीति २.३.६.२ नछुटने र नदोहोरिने गरी संयन्त्रमा रहने सबै सदस्यहरुको काम, कर्तव्य र भूमिकाको विवरण तयार गर्ने।

रणनीति २.३.६.३ उद्देश्य, कार्यक्रम र प्रगतिको बारेमा नियमित र स्पष्ट सञ्चार हुने व्यवस्था मिलाउने।

रणनीति २.३.६.४ बैठकमा प्रस्ताव, छलफल, सारांश, सहमति र निर्णय प्रक्रियालाई नियमित रुपमा अवलम्बन गर्ने।

रणनीति २.३.६.५ विभिन्न निकायहरुसँग गरिने समन्वयका लागि छिटो, भरपर्दो र विश्वसनीय सञ्चारका साधनहरुको प्रयोग गर्ने

रणनीति २.३.६.६ बैठक, कार्यशाला, तालिम, मामिलाहरुमा प्रभावकारी सञ्चार सिप र सहजीकरण सिपको प्रयोग गर्ने।

उद्देश्य २.३.७ बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको नतिजामुखी अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने।

रणनीति २.३.७.१ बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको निरन्तर अनुगमन गर्ने।

रणनीति २.३.७.२ बालिका शिक्षा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरुको शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने।

रणनीति २.३.७.३ बालिका शिक्षा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरुको मामिला अध्ययन गर्ने

रणनीति २.३.७.४ अनुगमनबाट सङ्कलित तथ्याङ्क र मामिला अध्ययनका प्राप्ति र सुझावलाई नीति तथा योजना निर्माण र हस्तक्षेपकारी कार्यक्रम विकासमा प्रयोग गर्ने।

उद्देश्य २.३.८ बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा सुधार गर्ने ।

रणनीति २.३.८.१ विद्यालय शिक्षामा आवश्यकतानुसार पठनपाठन सुधारका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

रणनीति २.३.८.२ कक्षामा बसाइ व्यवस्थापनलाई समतामा आधारित बनाउने ।

रणनीति २.३.८.३ बालिका, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका अभिभावकको अवसर लागत न्यूनीकरण गर्ने ।

रणनीति २.३.८.४ बालिका, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको सिकाइ सम्बन्धी कार्यगत सीमितता पहिचान गर्ने ।

रणनीति २.३.८.५ बालिका, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको सिकाइ सम्बन्धी कार्यगत सीमितता पहिचान गर्ने ।

रणनीति २.३.८.६ सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरुका लागि बहुभाषिक शिक्षण व्यवस्थापन र बहुपाठ्यपुस्तक प्रयोग नीति अवबलम्बन गर्ने ।

परिच्छेद तीन- संयन्त्र संरचना र कार्यविवरण

३.१ संयन्त्र संरचना नीति र कार्यविवरण

नीति ३.१.१ स्थानीय तहको पालिका वडा र विद्यालय स्तरीय बालिका तथा समावेशी शिक्षा समिति गठन गर्ने र कार्यविवरण तयार गर्ने ।

रणनीति ३.१.१.१ स्थानीय शिक्षा ऐन र कार्यविधिमा पालिका स्तरीय बालिका समावेशी शिक्षा समिति गठनको व्यवस्था गर्ने ।

रणनीति ३.१.१.२ स्थानीय शिक्षा ऐन र कार्यविधिमा पालिका स्तरीय बालिका समावेशी शिक्षा समितिका काम, कर्तव्य रजिम्मेवारी तोक्ने ।

नीति ३.१.२ स्थानीय तहको वडा स्तरीय बालिका तथा समावेशी शिक्षा समिति गठन गर्ने र कार्यविवरण तयार गर्ने ।

रणनीति ३.१.२.१ स्थानीय शिक्षा ऐन र कार्यविधिमा वडा स्तरीय बालिका समावेशी शिक्षा समिति गठन गर्ने ।

रणनीति ३.१.२.२ स्थानीय शिक्षा ऐन र कार्यविधिमा पालिका स्तरीय बालिका समावेशी शिक्षा समितिका काम, कर्तव्य जिम्मेवारी तोक्ने ।

नीति ३.१.३ स्थानीय तहको विद्यालय स्तरीय बालिका तथा समावेशी शिक्षा समिति गठन गर्ने र कार्यविवरण तयार गर्ने ।

रणनीति ३.१.३.१ स्थानीय शिक्षा ऐन र कार्यविधिमा विद्यालयस्तरीय बालिका समावेशी शिक्षा समिति गठन गर्ने ।

रणनीति ३.१.३.२ स्थानीय शिक्षा ऐन र कार्यविधिमा विद्यालय स्तरीय बालिका समावेशी शिक्षा समितिका काम, कर्तव्य जिम्मेवारी तोक्ने ।

परिच्छेद चार- स्थानीय तहमा बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीतिको कार्यान्वयन योजना र अनुगमन

४.१ कार्यान्वयन तथा अनुगमन कार्ययोजना

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
१	बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालिकालाई पहुँच योग्य, सुरक्षित र संरक्षित वातावरणयुक्त समावेशी विद्यालय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने ।	आवधिक योजना तथा वार्षिक कार्यक्रम निर्माण	परिमार्जित आवधिक योजना पुस्तिका र वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम पुस्तिका	योजना समिति, नगर शिक्षा समिति र शिक्षा शाखा	आवधिक योजनाको समीक्षाको समयमा र नगर सभाको समयमा	आवधिक योजना पुस्तिकामा समाविष्ट रणनीति र वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र वार्षिक बजेट पुस्तकमा कार्यक्रम र बजेट विवरण
		अपाङ्गता प्रमाणित भएका बालबालिकाको जन्मदर्ता, विद्यालय भर्ना तथा पुनर्स्थापना गर्ने	जन्मदर्ता र विद्यालय भर्नाबाट अपाङ्गता भएका बालबालिकाको अभिलेख	स्थानीय तह पञ्जीकरण शाखा र महिला तथा बालबालिका शाखा		
		अवरोधमुक्त, सुरक्षित र समावेशी भौतिक पूर्वाधारको विकास	साङ्ग र सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुलाई पहुँच मार्ग, प्रवेशद्वार, स्कुलको आँगन, कक्षाकोठा, पुस्तकालय, प्रयोगशाला, पुग्ने सिँढी, ढोकाहरुमा सहजै आवतजावत गर्न सकिने र दिनभर कक्षाकोठामा बसेर पढन सकिने सुविधा	पालिकाका भौतिक निर्माणका प्राविधिक कर्मचारी, विद्यालयका निर्माण समिति र प्रधानाध्यापक	भवन निर्माण र मरम्मतको समयमा	पहुँच मार्ग, प्रवेशद्वार, स्कुलको आँगन, कक्षाकोठा पुग्ने सिँढी, ढोकाहरुको अवस्था शौचालय धारापानी
		शैक्षिक सुपरिवेक्षण, अनुगमन र मूल्याङ्कन नीति निर्माण	पहुँच योग्य, सुरक्षित र संरक्षित वातावरणयुक्त समावेशी विद्यालयको उपलब्धता	पालिकाका अनुगमन शाखाका प्राविधिक कर्मचारी, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र प्रधानाध्यापक	अनुगमनको समयमा निरन्तर	पालिकामा बनेका शैक्षिक सुपरिवेक्षण, अनुगमन र मूल्याङ्कनका नीतिहरु
		व्यक्तिगत स्थिति सर्वेक्षण गर्न सहजीकरण गर्ने	सर्वेक्षण प्रतिवेदन उपलब्ध	शिक्षा शाखा	हरेक शैक्षिक सत्र शुरु हुनुअगावै	सर्वेक्षण फाराम, सर्वेक्षक र सर्वेक्षण प्रतिवेदन
		विद्यालयमा न्यूनतम सक्षमताको अवस्था (Minimum Enabling Conditions) सिर्जना गर्न सहयोग गर्ने	विद्यालयमा न्यूनतम सक्षमता सुविधा	पालिकाका अनुगमन शाखाका प्राविधिक कर्मचारी, शिक्षा शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र प्रधानाध्यापक	निरन्तर	बैठक र निर्णय, न्यूनतम सक्षमता सुविधाका सूचकहरु र भौतिक सुविधाका सूचकहर
		बालिका, अपाङ्गतामैत्री र	हिङ्सामुक्त र लैङ्गिक मैत्री पठनपाठन र	प्रधानाध्यापक, शिक्षक र	पठनपाठन र मूल्याङ्कनको	पठपाठन विधि र परीक्षाका प्रश्नपत्र र

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
		समावेशी पठनपाठन र मूल्याङ्कन नीति	मूल्याङ्कन विधिहरुको प्रयोग	बालक्लब	समयमा निरन्तर	आन्तरिक मूल्याङ्कन विधि
२	बालिकामैत्री, लैङ्गिक र समावेशी उपागममा आधारित स्थानीय तहको शिक्षा योजना, नीति र कार्यविधि निर्माण गर्ने ।	योजना र नीति निर्माणमा सुविधाविहीन समुदायमा पर्ने अपाङ्गता भएका, तेस्रो लिङ्गी, आर्थिक रुपले विपन्न, दलित, सीमान्तकृत समुदायका बालबालिका लगायतको लक्षित समूहको सहभागिता	लक्षित समूहको सन्तुष्टि र विद्यालय शिक्षामा बालिका, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालिकाहरुको उत्साहजनक सहभागिता	योजना समिति, नगर शिक्षा समिति र शिक्षा शाखा	योजनाको निर्माण र परिमार्जन भएको समयमा निरन्तर	शिक्षा योजना, लैङ्गिक शिक्षा नीति
		बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिका लागि समावेशी शिक्षा कार्यविधि निर्माण	समावेशी शिक्षा कार्यविधि	कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति र शिक्षा शाखा	रणनीति बनेपछि	बैठकको उपस्थिति, पालिका प्रमुखबाट प्रमाणित कार्यविधि
		बालिका, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकालाई विद्यालय शिक्षाको मूलप्रवाहीकरणमा समेटने कार्यक्रमको सञ्चालन	बालिका, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकालाई विद्यालय शिक्षाको मूलप्रवाहीकरणमा समेटिएको अनुभूति	कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति र शिक्षा शाखा	विद्यालय शिक्षामा निरन्तर	कक्षामा निरन्तर उपस्थिति र अभिभावकको प्रतिक्रिया
		लैङ्गिक संवेदनशीलता, लैगिक समता, लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण, लैङ्गिक उत्तरदायी शिक्षण विषयका रणनीति निर्माण र परिमार्जन	रणनीति पुस्तिकाको छपाइ, प्रकाशन र वितरण	कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा र महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	निरन्तर	बैठकको उपस्थिति, प्रमाणित रणनीति पुस्तिका र उपलब्धता
		बालिका, सीमान्तकृत समुदायका र अपाङ्गता भएका छात्राहरु बढी लाभान्वित हुने शैक्षिक योजना, नीति निर्माण र कार्यक्रम बजेट	छात्रवृत्ति, साइकल, ह्वील चेयर, झोला, पोसाक, बचत योजना जस्ता प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरु	योजना शाखा, शिक्षा शाखा र महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा, वडा कार्यालय, विद्यालय	शैक्षिक सत्र शुरुको समयमा	प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमको विवरण, निर्णय र लाभान्वित हुने छात्राहरुको सङ्ख्या
		न्याय र समतामा	बेटी बचाऊ, बेटी पढाऊ	शिक्षा शाखा र	निरन्तर	निर्णय,कार्यक्रमको

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
		आधारित कार्यक्रम	कार्यक्रम लागू गर्ने बालिका बचत कार्यक्रम सिमान्तकृत समुदायका बालिकाका लागि टोलमा थप कक्षा सञ्चालन	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा, वडा कार्यालय, विद्यालय		नारा, समुदायमा नाराकव प्रभाव, बचत कार्यक्रम को कार्यविधि, बचत विधि, थप कक्षाको समय तालिका, थप कक्षामा उपस्थित विद्यार्थी
		स्थानीय तहको शिक्षा योजनामा सम्बन्धी स्थानीय तहको क्षमता विकास	स्थानीय तहको शिषा योजनाको उपलब्धता र वेब साइटमा प्रकान	शिक्षा शाखा र योजना निर्माणमा खटिने प्राविधिक समूह	शैक्षिक सत्र शुरु हुनु अगावै	तयारी बैठक, शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलनको वेधता र विश्वसनियता
		शिक्षक दरबन्दी मिलान र तहगत विद्यालय प्रधनाध्यापक व्यवस्थापनमा महिला शिक्षकको अनुपात र सहभागितालाई प्राथमिकता दिने	दरबन्दी मिलान भएका र तहगत विद्यालयमा महिला शिक्षक र महिला प्रधानाध्यापक	कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा, महिला शाखा	शैक्षिक सत्र शुरु हुनु अगावै र निरन्तर	शिक्षक दरबन्दीको तथ्याङ्क, दरबन्दी मिलान कार्यविधि, तहगत शिक्षक दरबन्दीको अवस्था, महिला प्रधानाध्यापकको व्यवस्था
		बालिका तथा समावेशी शिक्षा सम्बन्धी अवस्था चित्र (Fact sheet) विकास जारी गर्ने र प्रत्येक वर्ष अद्यावधिक गर्ने	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सम्बन्धी अवस्था चित्र उपलब्ध	नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा	प्रत्येक वर्ष निरन्तर	तथयाङ्क सङ्कलन, बैठक माइन्युट, निर्णय, जारी गरिएको अवस्था चित्र
३	स्थानीय तह र विद्यालयमा बालिका तथा समावेशी शिक्षासम्बन्धी सञ्जाल गठन, पुनर्गठन गर्ने ।	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जालको रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्ने	रणनीतिक योजनाको उपलब्धता	नगर शिक्षा समिति, न्यायिक समिति, महिला शाखा, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा	आगामी आ.व.को शुरुमा	योजना तर्जुमा कार्यशालाको सङ्ख्या र उपस्थिति, योजना तर्जुमा प्रक्रिया, योजनाको खाका र व्यावहारिकता
		विभिन्न समितिहरुमा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका महिलाको प्रतिनिधत्व हुने व्यवस्था	बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका महिलाहरु सक्रिय र उत्साहित भएको देखिने	नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा, महिला शाखा	निरन्तर	समितिको संरचना, समावेशी सहभागिता र महिला पुरुषको अनुपात
		बालिका तथा समावेशी शिक्षा र सीमान्तकृत समुदायको हीत हुने नीतिको पक्ष र नीति कार्यान्वयनमा पैरवी गर्ने क्षमता विकास	बैठक, गोष्ठी, कार्यशाला, अभियान, दिवस, भेलाहरुमा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका व्यक्तिहरुको प्रभावकारी	नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा, महिला शाखा	निरन्तर	उपस्थिति, मुद्दाहरु, छलफलमा सहभागिता, निर्णय, पैरवीमा अडान, सन्तुष्टि, द्वन्द्व व्यवस्थापन

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
			सञ्चार सीप			
		बालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सुविधा विहीन समुदायलाई सशक्तीकरण गर्ने नीति र कार्यक्रम तर्जुमा	सशक्तिकरणका कार्यक्रम समावेश भएको पालिकाको वार्षिक नीति र कार्यक्रम तथा बजेट	गोजना निर्माण समिति, आर्थिक समिति, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा, महिला शाखा	प्रत्येक वर्ष असार महिनाको बजेट नगरसभा	नीति र कार्यक्रमको प्रकार, सङ्ख्या, बजेट, बजेटको स्रोत, कार्यान्वयनमा सहजता,
		समावेशी शैक्षिक सूचकलाई शिक्षा योजनामा समावेश	पालिकामा समावेशी शैक्षिक सूचकहरु समावेश भएको विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना र विद्यालयमा विद्यालयको सुधार योजना	नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा, महिला शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र बालक्लब	लगत्तै र निरन्तर	सूचकहरुको प्रकार र सङ्ख्या, विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको योजना, शेक्षिक झलक, विद्यालय सुधार योजना
		लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन र सुदृढीकरण गर्ने	पालिका, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, स्थानीय शैक्षिक सङ्घ संस्थाहरुमा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको उपलब्धता	सामाजिक विकास समिति, लैङ्गिक तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल, शिक्षा शाखा, महिला शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र बालक्लब	निरन्तर	निर्णय, लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था, जानकारी र फ्लेक्समा प्रदर्शन
		बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जालमा विद्यालय नर्स / वडाका आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रका नर्सको सहभागिता सुनिश्चित तगर्ने	विद्यालय नर्सको व्यवस्था र विद्यालय नर्सबाट बालिकाहरुको समस्या पहिचान र समाधानका उपायहरुको सिफारिस	सञ्जाल, शिक्षा शाखा, महिला शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र बालक्लब	निरन्तर	नर्सको उपस्थिति, समस्या र समाधानका उपायहरुको सूची
४	बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्न सहजीकरण गर्ने।	परीक्षाको नतिजा सुधारका कार्यक्रमहरु जस्तै: उपचारात्मक शिक्षण, कोचिङ कक्षा आदि सञ्चालन गर्न विद्यालयलाई आर्थिक सहायता र तालिमको	परीक्षाको नतिजा सुधारका कार्यक्रमहरुको सञ्चालन, विद्यालयलाई अनुदान र शिक्षक तालिम	नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा, महिला शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन	वर्षमा २ पटक	परीक्षाको नतिजा सुधारका कार्यक्रमहरुको विवरण, नमुना परीक्षा, विद्यालयलाई अनुदान रकम, शिक्षक तालिमको पाठ्यक्रम र

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
		व्यवस्था		समिति, प्रधानाध्यापक र बालक्लब		तालिम प्राप्त शिक्षक
		विद्यालयमा सञ्चालन अवस्था (विद्यालयमा पठनपाठन हुने दिन, शिक्षक र विद्यार्थी उपस्थिति) मा वृद्धि	विद्यालयमा पठनपाठन हुने दिन, विद्यार्थी उपस्थिति र शिक्षक उपस्थिति दिनको सङ्ख्या उच्च	शिक्षा शाखा, महिला शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र शिक्षक	निरन्तर	विद्यालयमा पठनपाठन हुने दिन, विद्यार्थी उपस्थिति र शिक्षक उपस्थिति दिनको सङ्ख्या
		पालिकास्तरीय सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने गराउने	कक्षा ३, कक्षा ५ र कक्षा ८ को नमुना सिकाइ उपलब्धि परीक्षण प्रतिवेदहरु तयार	शिक्षा शाखा, महिला शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक	शैक्षिक वर्षमा एक पटक	निर्णय, कार्यक्रम प्रस्ताव, नमुना छनौट, परीक्षण साधन, परीक्षण समिति, विद्यालयमा बैठक, अनुगमन, मूल्याङ्कनका साधन, प्रतिवेदन
		स्रोतकक्षाहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सुदृढ गर्ने	पालिका कम्तिमा एक ओटा समावेशी पठनपाठनको स्रोतकक्षा	शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक, स्रोतशिक्षक	निरन्तर	स्रोतकक्षाको स्थापना, कक्षाकोठा, बजेट रकम, पठनपाठन विधि, विद्यार्थी सङ्ख्या, स्रोतशिक्षकको उपलब्धता र प्रभावकारिता
		प्रारम्भिक तहका कक्षामा सीमान्तकृत समुदायको मातृभाषामा पठनपाठनको व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक तहका कक्षामा सीमान्तकृत समुदायको मातृभाषामा पठनपाठन र प्रसन्न बालिका	शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक, मातृभाषामा पठनपाठन गर्ने शिक्षक	निरन्तर	मातृभाषामा पढने विद्यार्थी, पठनपाठन गर्ने शिक्षक, मातृभाषामा पठनपाठन भइरहेको कक्षा
		लैङ्गिक भेदभाव र हिंसा अन्त्य गर्न गुनासो सुनुवाइसम्बन्धी संयन्त्रलाई व्यवस्थित गर्ने र तनावमुक्त सिकाइ वातावरण निर्माण गर्ने	गुनासो सुनुवाइ संसन्त्रको गठन तनावमुक्त बालिका र अपाङगता भएका र सीमान्तृक समुदायका बालिका	शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक, मातृभाषामा पठनपाठन गर्ने शिक्षक	निरन्तर	गुनासो सुनुवाई संयन्त्र, कार्यविधि, तनावव मुक्त बालिका र अपाङ्गता भएका बालिका
५	बालिका, अपाङ्गता भएका	बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत	श्रव्य, दृश्य, पाठ्य र डिजिटल सामग्रीहरु तयार	शिक्षा शाखा, महिला शाखा र	निरन्तर	श्रव्य, दृश्य, पाठ्य र डिजिटल सामग्रीहरुको

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
	तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको शिक्षाको बारेमा सचेतीकरण गर्ने ।	बालबालिकाको शिक्षाबारेमा प्रबोधीकरण		खरिद शाखा		प्रकार, गुणस्तर र प्रभावकारिता
		बालिका सञ्जाल, बालक्लब, स्काउट, जुनियर रेडक्रस आदिको गठन गर्ने र क्षमता विकास कार्यक्रम प्रदान	बालिका सञ्जाल, बालक्लब, स्काउट, जुनियर रेडक्रस गठन र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरुको विकास र सञ्चालन	शिक्षा शाखा, महिला शाखा	निरन्तर	सञ्जाल र क्लबहरुको गठन, समितिको पूर्णता, सक्रियता, तालिमको पाठ्यक्रम, क्षमता विकासको स्वरुप र प्रभावकारिता
		अभिभावकको संलग्नता र भूमिका विषयमा अभिभावक शिक्षाका कार्यक्रमहरु सञ्चालन	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	शिक्षा शाखा, महिला शाखा र विद्यालय	वर्षमा एक पटक	अभिभावक शिक्षाको स्रोत सामग्री र अभिभावक शिक्षा तालिमको कार्यक्रम
		पुस्तक, ब्रोस्योर, पर्चा, घरमा राखिने भित्तेपात्रो स्रोतपुस्तक चित्र पुस्तक, फ्लिप चार्ट आदि जस्ता छापाका सामग्रीको प्रकाशन	छापाका सामग्री उपलब्ध	शिक्षा शाखा, महिला शाखा र खरिद शाखा	वर्षमा एक पटक	छापाका सामग्रीको भौतिक र शैक्षिक गुणस्तर, विषयवस्तु, उपलब्ध सङ्ख्या, प्रयोजन, प्रयोगकर्ता
		गाउँ, टोल, चोक र सार्वजनिक स्थलहरुमा ब्यानर र साइनबोर्डहरु प्रदर्शन	ब्यानर र साइनबोर्डहरु	शिक्षा शाखा, महिला शाखा र वडा कार्यालय	वर्षमा एक पटक	गुणस्तर, विषयवस्तु, उपलब्ध सङ्ख्या, प्रयोजन, प्रयोगकर्ता
		स्थानीय एफएम रेडियोहरुबाट सन्देश, नारा, अनुरोध आदि प्रसारण	सन्देश, नारा, अनुरोध आदि जस्ता सन्देशहरु प्रसारण	शिक्षा शाखा, महिला शाखा	निरन्तर	सान्दर्भिकता, भौतिक गुणस्तर र निरन्तरता
		सामाजिक सञ्जालहरुमार्फत् छोटो भिडियो क्लिप, जानकारी आदिको प्रचार-प्रसार	सामाजिक सञ्जालहरुमा छोटो भिडियो क्लिप, जानकारी आदिमा उपलब्ध	शिक्षा शाखा, महिला शाखा	निरन्तर	सान्दर्भिकता, भौतिक र डिजिटल गुणस्तर, निरन्तरता
		बालविवाह रोकथाम गरी पढाइलेखाइलाई जारी राख्न प्रोत्साहित गर्ने	बालविवाह अस्वीकर गर्ने र पढाइ लेखाइ जारी राख्ने बालिकाको सङ्ख्या	शिक्षा शाखा, महिला शाखा, बालिका सञ्जाल, बालक्लब	निरन्तर	बालविवाहको सङ्ख्या, विद्यालयमा किशोरीहरुको सङ्ख्या र विद्यालय टिकाउ दर
६	बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।	पालिका र वडास्तरीय समितिहरुको बैठकमा बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको शिक्षाको लागि देखापरेका समस्या र	पालिका र वडास्तरीय समितिहरुको बैठकमा बालिका, अपाङ्गता भएका तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको शिक्षाको लागि देखापरेका समस्या र समाधनका उपायहरुका	कार्यपालिका र विषयगत समिति, शाखागत समितिका पदाधिकारी र विषयगत शाखाका कर्मचारी	निरन्तर	बैठक सङ्ख्या, सहभागी विवरण, उपस्थिति, प्रस्ताव, छलफल, बहस, निर्णय र निष्कर्ष

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
		समाधनका उपायहरुका बारेमा छलफल	बारेमा निर्णयहरु पारित			
		नछुटने र नदोहोरिने गरी संयन्त्रमा रहने सबै सदस्यहरुको काम, कर्तव्य र भूमिकाको विवरण तयारी रअद्यावधिककरण	काम, कर्तव्य र भूमिकाको सूची	लैङ्गिक समिति, शिक्षा शाखा र महिला शाखा	वर्षमा एक पटक	काम, कर्तव्य र भूमिकाको स्पष्टता र व्यावहारिकता
		उद्देश्य, कार्यक्रम र प्रगतिको बारेमा नियमित र स्पष्ट सञ्चार प्रवाह हुने व्यवस्था	बैठक, गोष्ठी, कार्यशालाहरु र सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रममा प्रस्तुति	लैङ्गिक समिति, शिक्षा शाखा र महिला शाखा र सम्पर्क व्यक्ति	निरन्तर	सञ्चारका तरिका, विषयवस्तु, भाषा शैली, उठेका जिज्ञासाहरुको समाधान
		विभिन्न निकायहरुसँग गरिने समन्वयका लागि छिटो, भरपर्दो र विश्वसनीय सञ्चारका साधनहरुको प्रयोग	इमेल, ह्वाट्स एप, हुलाक, कुरीयर, सहयोगी कर्मचारीको प्रयोग	विषयगत शाखा	निरन्तर	साधनको प्रयोग र सञ्चारको प्रवाह गति
		बैठक, कार्यशाला, तालिम, मामिलाहरुमा प्रभावकारी सञ्चार सिप र सहजीकरण सिपको प्रयोग				
७	बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।	बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको निरन्तर अनुगमन	अनुगमन	अनुगमन समिति र शाखागत कर्मचारी	निरन्तर	कार्यक्रमको प्रस्ताव, गुणस्तर प्रभावकारिता
		बालिका शिक्षा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरुको शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलन	वर्गीकृत तथ्याङ्कहरु उपलब्ध	शिक्षा शाखा र महिला शाखा	कार्यक्रम सञ्चालन भएको समयमा	शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलक, विधि, नमुना प्रयोग, साधन, तथ्याङ्कको क्रसचेक, अन्तिमिकरण र प्रकाशन
		बालिका शिक्षा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरुको मामिला अध्ययन, बेसलाइन सर्वेक्षण गर्ने र मध्यवधि तथा अन्तिम मूल्याङ्कन गर्ने	मामिला अध्ययन, बेसलाइन सर्वेक्षण गर्ने र मध्यवधि तथा अन्तिम मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन	शिक्षा शाखा र महिला शाखा	निरन्तर	मामिला अध्ययन, बेसलाइन सर्वेक्षण गर्ने र मध्यवधि तथा अन्तिम मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन
		अनुगमनबाट सङ्कलित तथ्याङ्क र	हस्तक्षेपकारी कार्यक्रमहरुको विकास	शिक्षा शाखा र महिला शाखा	निरन्तर	हस्तक्षेपकारी कार्यक्रमहरुको लागि

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
		मामिला अध्ययनका प्राप्ति र सुझावलाई नीति तथा योजना निर्माण र हस्तक्षेपकारी कार्यक्रममा प्रयोग				नीति, बजेट, कार्यक्रम, प्रभावकारिता
८	बालिका तथा समावेशी शैक्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा सुधार गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा समावेशी पठनपाठनका र अतिरिक्त क्रियाकलापका कार्यक्रमहरु सञ्चालन	मूलधारका कक्षा र अतिरिक्त क्रियाकलापहरुमा बालिका, अपाङ्गता भएका र सीमान्तकृत समुदायका बालिकाहरुको निर्धक्क सहभागिता र सहायक सामग्रीहरुको पर्याप्त प्रयोग	विद्यालय, प्रधानाध्यापक र शिक्षक	निरन्तर	कक्षाको समयतालिका, विद्यार्थी उपस्थिति, सहायक सामग्रीको प्रयोग, पठनपाठन शैली, समावेशी अतिरिक्त क्रियाकलाप, लक्षित समुदायका बालिकाहरुको कक्षामा सहभागिता
		कक्षामा बसाइ व्यवस्थापनलाई समतामा आधारित बनाउने	होचा पुडका, अपाङ्गता भएका र पढाइमा पछि परेकाहरुलाई अगाडि र सहज रुपमा बस्ने शिक्षकले पढाएको सुन्ने र हेर्ने व्यवस्था	विद्यालय प्रधानाध्याक र शिक्षक	निरन्तर	कक्षाकोठा विद्यार्थी बसाइ ढाँचा र सुविधा
		बालिका, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका अभिभावकको अवसर लागत न्यूनीकरण	विपन्न परिवारका बालबालिकाहरुलाई साइकल, ह्वील चेयर, ब्रेल पुस्तक, झोला, पोसाक, स्टेसनरी सामग्री, छात्रवृत्ति रकम, खाजा खर्च, यातायात खर्च दिने मापदण्ड र बजेट विद्यालयमा उपलब्ध	कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा र विद्यालय	शैक्षिक सत्रको शुरुमा, बीचमा र अन्तमा	अवसर लागत न्यूनीकरणका कार्यक्रमको बजेट, कार्यक्रम कार्यान्वयन अवस्था, कार्यक्रमका लाभग्राही बालिका, र कार्यक्रमको प्रभावकारिता
		बालिका, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको सिकाइ सम्बन्धी कार्यगत सीमितता पहिचान	कार्यगत सीमितता भएका बालिकाको पहिचान	कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा र विद्यालय	शैक्षिक सत्रको शुरुमा	कार्यगत सीमितता प्रतिवेदन
		सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरुका लागि बहुभाषिक शिक्षण व्यवस्थापन र बहुपाठ्यपुस्तक प्रयोग	विद्यालयमा बहुभाषिक शिक्षण व्यवस्थापन र बहुपाठ्यपुस्तक प्रयोग	कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा शाखा र विद्यालय	निरन्तर	बहुभाषिक शिक्षण विधि र बहुपाठ्यपुस्तक पठनपाठन विधि

	उद्देश्य	क्रियाकलाप	प्रतिफल	जिम्मेवार पक्ष	समय	अनुमगन सूचक
		खुला सिकाइ र ब्लेन्डेड मोडलका कक्षाहरुको सञ्चालन	भौतिक र अभौतिक दुवै प्रकारका पठनपाठन विधिको प्रयोग	शिक्षा शाखा र विद्यालय	निरन्तर	अनलाइन तथा अफलाइन पठनपाठन र शैक्षिक सामग्री र उपकरण, बालिकाको बासस्थानमा उपलब्धता र प्रयोग, शिक्षकबाट हुने सिकाइ सहजीकरण

परिच्छेद चार- वित्तीय स्रोत पहिचान, व्यवस्थापन तथा जोखिम व्यवस्थापन

४.१ स्रोत पहिचान

रणनीति ४.१.१ सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारका निकायहरुबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम र जिन्सी सहायता परिचालन गर्ने।

रणनीति ४.१.२ स्थानीय तहको पालिका र वडा कार्यालयहरुबाट प्राप्त हुने प्राप्त हुने अनुदान रकम र जिन्सी सहायता परिचालन गर्ने।

रणनीति ४.१.३ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय विकासका साझेधार संस्थाहरूबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम र जिन्सी सहायता परिचालन गर्ने।

रणनीति ४.१.४ निजी क्षेत्रबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम र जिन्सी सहायता परिचालन गर्ने।

रणनीति ४.१.५ अन्य क्षेत्रबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम र जिन्सी सहायता परिचालन गर्ने।

४.२ वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन

रणनीति ४.२.१ पालिकाको वित्तीय समानीकरण र आन्तरिक स्रोतका आधारमा यथार्थ बजेट र कार्यक्रम निर्माण गर्ने।

रणनीति ४.२.२ कार्यान्वयन गर्ने पक्षले समयै रकम माग गर्ने र समयमै कार्यक्रम सम्पन्न गर्ने।

रणनीति ४.२.३ खर्चलाई लक्ष्य, मापदण्ड र बजेटको सीमाभित्र राख्ने।

रणनीति ४.२.४ स्थानीय तहको पालिका तथा वडास्तरीय बजेटका अतिरिक्त अन्य स्रोतहरुबाट वित्तीय र भौतिक सहयोगहरु जुटाउने।

४.३ वित्तीय जोखिम अनुमान र व्यवस्थापन

४.३.१ वित्तीय जोखिम अनुमान

रणनीति ४.३.१.१ बजेट रकमान्तर र संशोधन हुँदा कार्यक्रमको बजेट आंशिक वा पूर्ण रुपमा वित्तीय अनिश्चितता उत्पन्न हुनु।

रणनीति ४.३.१.२ पालिकाको कार्यक्रम र बजेटमा प्राथमिकता प्राप्त हुन सक्नु।

रणनीति ४.३.१.३ कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी पाएको समिति वा शाखाबाट समयमा कार्य सम्पन्न नहुँदा कार्यक्रमको बजेट खेर जानसक्नु।

रणनीति ४.३.१.४ कार्यविधि र मापदण्डको पालना नगर्नाले वा कार्यविधि बिना कार्यक्रम सञ्चालन गर्नाले बेरुजू भई कार्यक्रमको विश्वसनीयतामा कमी हुन सक्नु।

रणनीति ४.३.१.५ सङ्घीय वा प्रदेश वा स्थानीय सरकारको ऐन, कानून, नीति, नियममा हुने परिवर्तनले खर्च गर्ने मापदण्डहरु परिवर्तन हुन सक्नु ।

४.३.२ वित्तीय जोखिम व्यवस्थापन

रणनीति ४.३.२.१ पालिकाका सम्बन्धित पक्ष र सरोकारवालाहरु बजेट रकमान्तर र संशोधनमा ध्यान दिने ।

रणनीति ४.३.२.२ पालिका र विद्यालयस्तरीय कार्यक्रमहरु समयमै सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

रणनीति ४.३.२.३ बैठकको निर्णय, कार्यविधि र खर्च गर्ने मापदण्ड बमोजिम बजेट खर्च गर्ने ।

रणनीति ४.३.२.४ कार्यक्रमको योजना, कार्यान्वयन प्रक्रियामा हुन सक्ने मानवीय त्रुटिहरु प्रति सचेत र सजग रहने ।

रणनीति ४.३.२.५ प्राविधिक र खरिद प्रक्रिया सम्बन्धी विषय विज्ञको सहयोग लिएर कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

रणनीति ४.४.२.६ कार्यक्रम तयारी बैठक र समीक्षा बैठकहरु गर्ने ।